

VELIMIR MIHAJLOVIĆ

Filozofski fakultet Novi Sad

UDK 808.61/62—541.2

Izvorni naučni rad

Primljeno: 6. februara 1982.

Prihvaćeno: 19. aprila 1982.

a) »Popila mu svraka mozak«

Popila mu svraka (vrana) mozak izraz je koji se pridaje neuračunljivom, ludom ili poremećenom čoveku. Zadatak koji sebi postavljam u ovom članku odnosi se na pitanje zašto su upotrebljene reči *svraka* i *vrana*, a ne, recimo, orao, jastreb, kukavica i slično.

Prvi pomen ovakvog izraza nalazimo tek polovinom prošlog veka, i to sa teritorije Crne Gore: »Al, nisu nam svrake mozga popile.«¹

Istovetni motiv postoji i u bugarskom jeziku: »Сврака ми е изпила акъла; сврака ми е изпила мозъга; сврака ми е изпила ума«,² pa i u slovačkom: »Vypila mu straka mozok.«³ Verovatno je sličan frazeologizam morao postojati i u ruskom jeziku sudeći po složenom prezimenu *Sorokoum* koje je 1652. godine nosio jedan strelac iz Pskova⁴ i koje najbliže semantički odgovara ruskom prezimenu *Bezumov*, kao i našem desesemantiziranom patronimu *Bizumić*.⁵

Poznati antropolog Klod Levi Stros briljantno je dokazao da primitivni narodi, koji imaju daleko bliži dodir sa prirodom, nepogrešivo određuju farmakopejsku vrednost čak i nepoznatim biljkama. Međutim, on se nije upuštao u problem pogrešne empirije koji postoji kod svih evropskih naroda, pa, prema tome, i kod Indijanaca koje opisuje. Doduše, možda bi se izraz *pogrešna empirija* mogao izbeći uzimajući u obzir

¹ ARj, XVII, 386.

² Д. Кошелев и М. Леонидова, Българско-руски фразеологичен речник, Софија — Москва, 1974, стр. 5 и 6.

³ Usmeno saopštenje dr Mihala Blihe, prodekana Pedagoškog fakulteta u Prešovu u Slovačkoj.

⁴ Туликов Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен, Петербург, 1867, стр. 369, 392.

Karakteristično je da kod Roma u Francuskoj svračji mozak deluje kao neka vrsta anestetika na svest čoveka: »/Zlatna krastača/ mu je savetovala da svojoj ženi dade pojesti svrakin mozak. Uskoro posle toga kraljica će pasti u dubok san i on (kralj) će onda moći činiti s njom što hoće.« (Jean-Paul Clébert, *Cigani*, Zagreb, 1970, str. 171). Kod naših, pak, Roma svračji mozak služi kao lek od groznice (Vidi: Uhlík Rade, *Kategorija imperativa u romskom jeziku*, Akademija nauka BiH, Godišnjak, XII, Centar za balkanološka istraživanja, knj. 10, Sarajevo, 1974, str. 103).

⁵ Vidi moj članak »O desesemantizaciji nekih naših prezimena«, Onomastica Jugoslavica, Zagreb, 1978, 139—143.

druge elemente: tabu-situacije, magiju, narodnu etimologiju i sl., ali ipak neka jezička fakta pokazuju da u mnogim slučajevima postoji raskorak između stvarnosti i konkretnog naziva. Na primer: *stonoga* se u našem, slovačkom, češkom, španskom, albanskom i ukrajinskom jeziku iskazuje brojem sto (100) (španski *cientopies*, alb. *njiqindkambësh*), u ruskom, turskom i rumunskom brojem četrdeset (40) (sorokonožka, *kinkayak*, *čarčaiac*), a u grčkom, poljskom, francuskom, italijanskom, nemačkom (*κτλιόπους*, *tysaconóg*, *millepas*, *millepiedi*, *Tausendfüsser*) brojem hiljadu (1000).⁶ Možda baš ovaj primer i nije pravi, jer se pojam mnoštva kod mnogih naroda drukčije iskazuje, te zato navodim jedan drugi daleko konkretniji. Etimološka analiza insekta *uholaže*⁷ govori nam da ovaj insekt *ulazi u uši*, te je, prema tome, opasan po zdravlje čoveka. Istovetni semantički motiv konstatujemo i u nemačkom (*Ohrkriecher*), španskom (*gusano de oído*), francuskom (*perceoreil*), mađarskom (*fűlbemászó*), itd. Međutim, ovaj bezazleni insekt niti probija bubne opne, niti je uopšte štetan po čoveka, te se ovakva semantička motivacija u ovim jezicima mora shvatiti kao pogrešna empirička obaveštenost.

Konsekventno svemu ovome, *svraka* ne kljuje mozak svojim žrtvama. Ali, to čini, na primer, *senica* koja pticama, daleko krupnijim od sebe, kljuca (metaforički — ispija) mozak u letu. Španski naziv za ovu nosilicu je empirički tačan jer glasi *guerrero* (ratnik),⁸ dok etimologija naše reči *senica* nema nikakve veze sa ovakvim njenim agresivnim ponašanjem.

Na prvi pogled bi se reklo da je frazeološki obrt »svračja pamet« u direktnoj vezi sa izrazom koji glasi u naslovu ovog članka, jer se pominje ova ista ptičja vrsta. Međutim, u opoziciji ovome stoji »pileća pamet«, »pileći mozak« i slično, koji se, kao i prethodni izraz, pridaje slaboumnim, nedotupavnim osobama. Teško da će se moći ikada utvrditi šta je primarno, da li obrt sa pilećom ili sa svrakom, ali jedno je sigurno: ako se uopšte može govoriti o nekaakvoj približnoj hronologiji ovog frazeologizma, onda nam redosled realija daje za pravo da tvrdimo da se on mogao pojaviti samo posle ovog momenta kada su Prasloveni saznali za funkciju čovečjeg mozga.⁹ Drugim rečima, »popila mu svraka (vrana) mozak«, kao i »svračja pamet« mora se svrstati u daleko mlađi hronološki red.

Kao zaključak ističem da je frazeologizam koji je u naslovu nastao na osnovu pogrešne empirije, to jest, svraki ili vrani (ova poslednja je i mesožder) pridodate su osobine koje one nisu nikada ni imale, što kao pojava nije redak slučaj u našoj apelativnoj leksici.

⁶ Slična je situacija i sa hajdučkom travom koja se u jednom delu Bačke naziva *stolisnik*, dok je u ruskom to *тысячелистник*, u latinskom (*Achillea millefolia*) i sl.

⁷ Kod Vuka još i *uvolez*, *uholača*, *uvolaža*, *uolaža*.

⁸ Brem Alfred Edmund, *Život životinja*, Beograd, 1960. str. 587, 589.

⁹ Uporedi skoro nulti stepen poznavanja unutrašnjih organa kod Slovena u mom članku »*Anatomska leksika u srpskohrv. onomastici i geografskoj terminologiji*« (Zbor. za fil. i lingvistiku, knj. XIII/2, N. Sad, 1970.).

b) »Pomeriti nekome dandalo«

»Pomèriti nèkome dāndalo« znam iz detinjstva (rođen sam u Smederevskoj Palanci) i u ovakvom obliku nije poznato u našoj jezičkoj literaturi. Primer koji se navodi iz Rečnika SANU iz okoline Kragujevca (»pomeriti nekome dandalu«)¹⁰ ili nije tačan, ili je ovde u pitanju naslanjanje na neku drugu reč. Moglo bi se reći, sudeći po glagolu *pomeriti*, da se ovaj frazeologizam poklapa sa sličnim koji glasi *pomeriti pameću*, to jest, postati psihički neuravnotežen. Ovakav uzor mogao bi biti sasvim realan jer »pomeriti pameću«, konkretno rečeno, vezuje se za glavu čoveka, a ne za neke druge delove tela. Ista konstatacija važi i za »pomeriti dandalo« koji isključuje ideju da se tu radi o srcu, stomaku, nogama i sl.

Etimološka analiza reči *dandalo* vodi nas ka romskom jeziku u kome i danas postoji nasleđena indijska reč *dand* u značenju *zub*.¹¹ Prema tome, »pomeriti nekome dandalo« značilo bi *izbiti nekome zube*, to jest, *prebiti ga batinama*. Međutim, ovde se otvara novo pitanje: otkuda u ovoj reči sufixs -alo koji ne postoji u jeziku-davaocu? Odgovor nije težak kada se uzme u obzir da u našem apelativnom fondu postoji reč *zubalo*,¹² pa bi se na taj način *dandalo* moglo smatrati kao hibridna romsko-srpskohrvatska kreacija. O hronologiji ove reči, kao i o većini romskih pozajmica ne znamo ništa. Možda je reč *dandalo* nastala analogijom prema romskom grecizmu *kökako* u značenju *kost*? No, bez obzira na ove nepoznanice, jasno je da je frazeologizam »pomeriti nekome dandalo« nastao na autohtonom izrazu *pomeriti pameću*, u kome je druga reč zamenjena romskom rečju *dand* u značenju *zub*.

c) »Ne zarezivati nikoga«

»Ne zarezivati nikoga« je prvi put zabeleženo u poznatom Srpsko-nemačkom rečniku Đorđa Popovića 1895. godine. Tekst glasi: »On nje ga ne zarezuje ni u što — *er ist ihm ein Nichts*.«¹³ U Rečniku SANU čitamo sledeće značenje: »/ Obično odrečno/ obraćati pažnju na nekoga ili nešto, pridavati važnost, ceniti, mariti.«¹⁴

¹⁰ Rečnik SANU, IV, 51.

¹¹ Rade Uhlik, *Srpskohrvatsko-ciganski rečnik*, Sarajevo, 1947. str. 191. Uporedi staropruski *dantis*, latinski *dens*, albanski *dhamp*, staroindijski *dān*, novopersijski *dandōn* i sl.

¹² Toma Maretić (*Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zgb. 1963, str. 309.) navodi samo dva primera sa ovakvim sufixsom: stopalo i vlakala (pl).

¹³ Đorđe Popović, *Rečnik srpskoga i nemačkoga jezika*, II, srpsko-nemački deo, Pančevo, 1895. str. 92.

¹⁴ Rečnik SANU, IV, 344. »Ne zarezivati nikoga ni za suhu šljivu« je frazeologizam koji je rasprostranjen u užoj Srbiji i svakako je novijeg porekla. (Vidi moj članak »*Iz naše kuhinje*«, Književni jezik, god. XX, broj 5/1 1980, str. 16, primedba broj 38).

Alko se zna da iterativni glagol *zarezivati* ima u svojoj osnovi *re-zati*, onda nam na prvi pogled izgleda besmisleno da ovakav spreg može da označava *ne poštovati nekoga*, gde je taj neko *ein Nichts*. Logičko rešenje se, ipak, mora potražiti preko glagola *zarezivati*. Drugim rečima, treba ispitati sva značenja ovog glagola, a naročito sintagme u vezi s njim. Odbacujući druga konkretna značenja šta se zarezuje (drvo, kost, makove čaure i sl.), zaustavimo se na izrazu *zarezivati u raboš*. Predlog *u* je ovde neobično važan, jer se slaže sa Popovićevim izrazom »ne zarezujem ga ni u što.«¹⁵ Ovu prastaru instituciju pamtim čak i ja, jer sam u detinjstvu kupovao hleb *na raboš*, a pekar mi je *u raboš* svakog dana zarezivao jednu crtu. Prema tome, sada već nije teško objasniti kako je nastao gornji izraz: *ne zarezujem ga ni u što* = *ne zarezujem ga u raboš*, to jest, *ne brojim ga ni u šta*, pa, shodno tome, *ne cenim ga, ne marim za njega*.

Reč *raboš* ima svoj sinonim koji glasi *rovaš*. Bez obzira da li su obe ove reči slovenskog (rov : riti), ili mađarskog porekla (< rovás), ovde je važno istaći da smo mi, Južni Sloveni imali još jedan sinonim -žreb (ždrijeb). Kao i mnoge druge naučne discipline, i lingvistika je prepuna neodgonetnutih tajni, te zato u ovom slučaju možemo samo konstatovati da se iz nekih (nama sad nepoznatih razloga) opšteslovenska reč *žreb* na Balkanu izgubila u korist nove (?) reči *raboš*. Pošto su, dakle, *raboš* i *žreb* sinonimi, semantički obrti ove druge reči u slovenskim i baltičkim jezicima mogu nam pomoći da uspešno rešimo gornji frazeologizam. Praslovensko ⁺žerb' (> rusko жеpeб, bugarsko жребие, češko hřeb itd.) fonetski potpuno odgovara litavskom glagolu *gerbti* u značenju *poštovati, uvažavati, ceniti*. Ovaj, pak, litavski glagol zajedno sa staropruskim *gerbt* (govoriti) vodi poreklo od indoevrokskog korena ⁺*gerbh-* u značenju *praviti zarez, zarezivati*. Današnje naše *bacati žreb* ili *žrebati* u vezi je sa kockom koja je na sebi imala brojeve, ili «чърты и рѣзы» kako je to davno zapisao Crnorizac Hrabar. *Žreb*, to jest, *raboš* može se sasvim sigurno povezati sa apstraktnim značenjem koje dominira u ovom našem frazeologizmu. Evo jednog primera iz ruske dijalekatske leksike koji začuđujuće podseća na naše »niko me ne zarezuje ni...«. On glasi: »Никто меня не жеребует«¹⁶ u značenju *niko me ne kudi*. Značenje *kuditi* nije daleko od našeg *nipodaštavati, ne ceniti* i sl., te zato oba ova frazeologizma, i naš i ruski, treba tretirati kao praslovensko nasleđe na isti način kao što i ubeležavanje u *raboš* moramo svrstati u opšteindoevropsku kulturnu baštinu.

Do istog ovakvog rešenja, u odnosu na etimologiju, došao je profesor Lalević još 1934. godine, te zato ovaj moj članak treba smatrati samo kao proširenu razradu njegove tačno uočene semantike.

¹⁵ Svi naši istorijski primeri vezani za imenicu *raboš* imaju predlog *u*, a ne *na* kako to navodi. I. I. Tolstoj (*Srpsko-ruski rečnik*, str. 784).

¹⁶ Svi primeri vezani za baltičke jezike uzeti su iz knjige V. N. Toporova, *Прусский язык, Словарь* (E—H), Moskva, 1979, str. 217—219.

d) »Zemljòs'o se, abonòs'o se, letvòs'o se«

Zemljòs'o se, abonòs'o se, letvòs'o se su frazeologizmi koji se danas čuju u Šumadiji. Nisu zabeleženi u našim rečnicima. Sva tri izraza su, u stvari, sinonimi jer označavaju pijanog čoveka u najvišem stepenu, trešten- pijanog, pijanog kao majka i sl.

Polazim prvo od morfološke strukture uzimajući u obzir da su ovo skraćeni oblici od postojećih poređenja *napio se kao zemlja* i *napio se kao letva*. Izraz *abonos'o se* za momenat isključujem, jer nema ovakav pandan, ili bar do sada nije zabeležen u našoj jezičkoj literaturi. *Zemljòs'o se*, je, dakle, dijalekatski oblik perfekta glagola *zemljòsati se*, to jest, *napiti se kao zemlja*. *Letvos'o se* je to isto, s tom razlikom što ovde nije u pitanju *zemlja*, već *letva*. Pitanje koje želim da rešim vezano je i za hronologiju i za etimologiju. Drugim rečima, da li su ova tri izraza iskonsko slovenski, da li su pozajmljeni i da li su možda kalkirani?

Neosporna je činjenica da svaki jezik ima neobično mnogo sinonima za pijanog čoveka. Obilje sinonima svakako nije slučajno. Uzrok ovome treba tražiti preko normativnih pravila koja takvu individuu osuđuju, jer njeno ponašanje izlazi iz okvira plemenskog, porodičnog, nacionalnog i sl. ustaljenog usmenog ili kodificiranog prava. (Uzگرد rečeno, uveren sam da se ogroman broj sinonima za genitalije u svim evropskim jezicima mogao javiti samo kao reakcija na rigorozni hrišćanski moral).¹⁷ Međutim, s druge strane, ritualno pijanstvo je bilo ne samo dozvoljeno već i obavezno u određenim vremenskim periodima. Naš poznati etnolog Veselin Čajkanović smatra ovakav običaj opšteljudskim i svoje izlaganje o njemu počinje Vučkovom poslovicom »Alko sam se i opila, Božić mi je došao«.¹⁸ Ali, van ovih praznika pijanstvo se smatralo kao prestup koji je venovatno u davnoj prošlosti bio kažnjavan.

Budući da naša jezička literatura ne poseduje koliko-toliko kompletan spisak sinonima, koristim se ovom prilikom da citiram jednu neizdatu zbirku reči o pridevu *pijan* koju je polovinom prošlog veka prikupio Đorđe Rajković: ukrasio se, veseo, napit, podnapit, čefleisan, nakičen, nakvašen, pokisao, uhvatio, đornut, omirisao vranj, nalio glavu, ubrađio se, ufitaljio se, naljuštio se, nabrao se, navukao se (lko revka bare), naderan, ožderan, ožrlječan, ukrstio očima (ufitaljio očima), pretovario, nakresan, nalizao se, nadučkan (nadučkao se), naljokao se, nalupao se, otreskao se, oljoljo se, naljoskao se, osvinnjo se, prevalio sirće, klopav, sutrusan, zaljrlještio očima, dubi, posrće, zapleće (jezikom), udarila ga boca (slavina, čutura), pijan kao majka, pijan kao sikira, pijan trešten, udario ga vranj (levak) u glavu, pun je kao mešina, ucaklile mu oči, vidi dva sunca, uškiljio, ušopao se, udesio se, nasvirao se, nakrčkan, navukao

¹⁷ Možda nije slučajno da se baš u Španiji, zemlji inkvizicije, nedavno pojavila knjiga o sinonimima za penis koja obuhvata neverovatno broj primera.

¹⁸ Veselin Čajkanović, *Mit i religija u Srba, Izabrane studije*, priredio Vojislav Đurić, Beograd, 1973, str. 197—200, 202, 204. Uporedi i poljsko dijalekatsko *kozlowy* koji neosporno ima veze sa natičkim atributom boga Baha sa kojim nogama (Bronislaw Wiczorkievics, *Gwara dzielniczy Ochota, z rozważań gwara warszawska*, Južnoslovenski filolog, XXX, 1—2/1977, str. 82).

se, ćavrknut, pijan u sva zvona, najeo se komine, čvrknut, uprtio tocilo, nacoljao se.¹⁹ Ovaj spisak nije ni iz daleka potpun, jer, kao što rekoh, sinonimika ovog prideva i izraza u vezi s njim pripada univerzalnoj jezičkoj kategoriji.²⁰

Zemljôš'o se je, kao što rekoh, nastalo od poređenja *pijan kao zemlja*. Da bi se etimološki objasnio ovaj oblik, logično zvuči da treba poći od ovog poređenja. Naime, zašto *kao zemlja* koja je i geografski i kosmogonijski termin? Nije redak slučaj uopšte u frazeologiji da do današnjeg dana ostane fragment neke celine, bilo da se radi o poslovičici, ili o govornom izrazu. Tako, na primer, danas se čuje samo *nastradao je kao žuti*, a ne kao ... *žuti mačak* kako je taj izraz originalno glasio. Ili, Vuk je zabeležio samo deo poslovice »Nema raka bez mokrijež gaća«,²¹ dok čitava poslovice glasi: ..., niti ribe bez duboka, vira.²² U duhu ovog objašnjenja i *pijan kao zemlja* je nepotpuno poređenje. Mišljenja sam da je cela ova sintagma glasila *pijan kao majka zemlja*. Zanimljivo je da je ovo poređenje pretrpelo dva različita skraćivanja. Jedno je ovo što je navedeno, a drugo — *pijan kao majka*. Mada mi je poznat običaj da se porodiljama u istočnoj Srbiji davala rakija pre porođaja u vidu primitivne anestezije, ovakvo poređenje se sasvim slučajno poklopilo sa iskonskim — *pijan kao majka (zemlja)*. Uvođenjem ovog drugog poređenja proširio se krug pitanje, te zato treba rešiti i epitet *majka*. Još pre desetak godina zanimalo me je pitanje ovog epiteta, pa sam tom prilikom napisao da rusko Болга матушка nema pandana u južnoslovenskim jezicima, ali se zato semantički dodiruje sa mnogim sličnim izrazima u različitim jezicima Azije.²³ Nisam siguran da *rakija majka* kod Petra Kočića ima veze sa ovim što pokušavam da rešim, mada Milan Budimir ovu Kočićevu sintagmu dovodi u vezu sa tračkim prorocima u službi boga Dionisa.²⁴ Međutim, *majka (zemlja)*, to jest, *pijan kao majka zemlja* predstavlja svakako praslavenski relik.²⁵ Zajedno sa, recimo, ruskim Батюшка Дон i Волга ма-

¹⁹ Rukopisno odelenje Matice srpske, broj 8759.

²⁰ Uporedi kod Grbić Savatija (*Srpska narodna jela i pića sreza bo-ljevačkog*, SKA, SEZ, knjiga 32, Život i običaji narodni, Beograd, 1925. str. 230): nalizo se, veseo, osvinjio se, omagarčio se, uprtio tocilo, nije sam, nasuko se bez kašike; u Vukovim poslovicama (broj 331, 339, 6614, 6881): ne vidi bijele kobile, jede govna ko pijan rotkvu, ubrađen bez igala, uhvatio šarova za rep; u Leskovcu (Joca Mihajlović, *Naše stvaranje*, 1—2, XV, Leskovac, *zvažan gvara warszawska*, *Južnoslovenski filolog*, XXX, 1—2/1977. str. 82).

²¹ Vuk Karadžić, *Poslovice*, broj 3988.

²² Velimir Mihajlović — Gordana Vuković, *Srpskohrvatska leksika r-barstva*, Novi Sad, 1977. str. XXXV, primedba broj 64.

²³ Vidi moj članak »*Anatomska leksika u srpskohrvatskoj*...« — primedba broj 9 u ovom članku.

²⁴ Milan Budimir, *Sa balkanskih istočnika*, Beograd, 1969, str. 234.

²⁵ Posebnim istraživanjem sintaksičkih odnosa moralo bi se ustanoviti da li su primeri Mate Pižurice praslavenskog porekla, ali ja ih, ipak, navodim, jer su svakako u vezi sa ovom mojom tvrdnjom: »Majkom je ovi kalem nerodan; majkom je kishela jabuka, kruška dinja...« (Mate Pižurica, *Upotreba padeža u govoru Rovaca*, Prilozi proučavanju jezika, III, Novi Sad, str. 167.).

тушка. *Zemljosan, pijan kao zemlja* ili *pijan kao majka zemlja* predstavljaju prastara slovenska mitološka poređenja. *Majka zemlja* ili samo *zemlja* neosporno asociraju na materijalne odnose koji su, kao i mnogim narodima, bili poznati i Praslavenima i čije tragove nalazimo u svim živim slovenskim jezicima.

Letvòs'o se (letvòsan, pijan kao letva) bitno se razlikuje od prethodnog primera i po tome što u svojoj osnovi ima nemačku pozajmicu *letva* (<latte).²⁶ I pored najbrižljivijih provera u raznim rečnicima sinonima nemačkog govornog područja, ni u jednom nisam naišao na trag da čovek može biti pijan kao letva.²⁷ Ovaj negativni podatak uverio me je da ovde nije u pitanju kalk sa ovog jezika, već ustaljeni slovenski (i svakako i univerzalni) model koji u svojoj strukturi poseduje stranu reč nemačkog daleko mlađeg porekla. Da počnem od etimologije: naš pridev *pijan* ne predstavlja nikakvu teškoću u odnosu na njegovo poreklo, jer mu u osnovi leži glagol *piti*.²⁸ Ovde se, znači, ne radi o uzroku (uporedi: nakvašen, mokar, pretovario i sl.), već u posledičnom momentu, mada su to, u oba slučaja, čiste metafore. *Pijan kao sikira* = težak u hodu, razmišljanju, itd., *uprtio tocilo* = besmislena radnja, ili (možda) isto tako težak pod teretom i sl. *Pijan kao letva* i, konsekventno ovome, *letvòsan (letvòs'o se)* ima svoj apsolutni semantički pandan u našem frazeologizmu *natreskao se* i *pijan kao tresak*. *Treska* (ili *tresak*) jeste ono što otpadne od drveta kada se ono seče sekirom. U svakom slučaju i *tresak* je drvo, to jest, deo drveta koji nastaje prilikom njegovog sečenja.²⁹ *Letva* i *tresak* predstavljaju neživu, mrtvu materiju i obe su postale od drveta. *Mrtav pijan* je, u krajnjoj liniji, isto što i *pijan kao letva* ili *pijan kao tresak*, to jest, *trešten pijan*, *otreskao se*, *natreskao se*, jer u svojoj semantičkoj strukturi prikazuju, kao što rekoh, posledično stanje čoveka koji je konsumirao više alkohola nego što to njegov organizam može da podnese. Takav čovek je, prema tome, zbog usporenih refleksa, i fizičkih i psihičkih, podoban neživoj materiji — udrvenjen, to jest, *kao tresak*, *kao letva*, *kao sekira*, *kao ćuskija* i sl.

Abonòs'o se (abonòsan) ima u svojoj osnovi apelativ *abonos* koji je u našoj jezičkoj literaturi evidentiran kao turska pozajmica.³⁰ I ovde je, dakle, u pitanju drvo, i to izrazite tvrdoće, samo, za razliku od gornjeg primera, ovde se sačuvao jedino glagolski i pridevski oblik, a ne i poređenje. O hronologiji ovog izraza ne može se reći ništa precizno, kao ni o mnogim turskim pozajmicama u našem jeziku. No, u svakom slučaju, ova turska pozajmica naslanja se na prastari model koji semantički poistovećuje pijanog čoveka sa drvetom.

²⁶ Edmund Schneeweis, *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Berlin, 1960. str. 4.

²⁷ Ovaj ne laki posao uradio je, na moju molbu, poznati naš germanista, Branimir Živojinović, na čemu mu i ovom prilikom još jednom zahvaljujem.

²⁸ Uporedi nem. *betrunkten*, engl. *drunk*, frc. *ivre*, num. *beat*, alb. *pimës* — svi od glagola *piti*.

²⁹ Ovde ne ide *pijan kao čep* koji upućuje na drugi momenat — parče drveta kojim se zatvara burad od vina ili rakije.

³⁰ Rečnik SANU, I, 11.

ИЗ ФРАЗЕОЛОГИИ СЕРБОХОРВАТСКОГО ЯЗЫКА

Резюме

В настоящей работе автор рассматривает уначение и происхождение фразеологических единиц в сербохорватском языке типа: попила му свража мозак, померити неком дандало, не зарезивати никог, земљосо се, абоносо се, летвосо се.